

Tidlig innsats mot antisosial atferd

Brusetkollen skole og ressurscenter
Torgunn Skaaland

Brusetkollen skole og ressursenter

- Skoleplass for elever bosatt på barnevernsinstitusjon
- Skoleplass for elever fra Oslo kommune på 8 ukers utredningsopphold
- Ressurssenter for Oslo-skolene i forhold til:
 - Arbeid med enkeltelever som viser utfordrende atferd
 - Læringsmiljø i klasser/trinn
 - Hele skoler

Vårt motto

”Fra forskning til praksis”

Barns utviklingsoppgaver

- Å komme overens med jevnaldrende; vennskap, sosial akseptering og kontakt.
- Mestre skolegang og prestere faglig.
- Mestre voksenkontakt og autoritet, hjemme og på skole.
- Overholde normer og regler i familie, skole og samfunn. (Masen et al., 1995)

Maslow

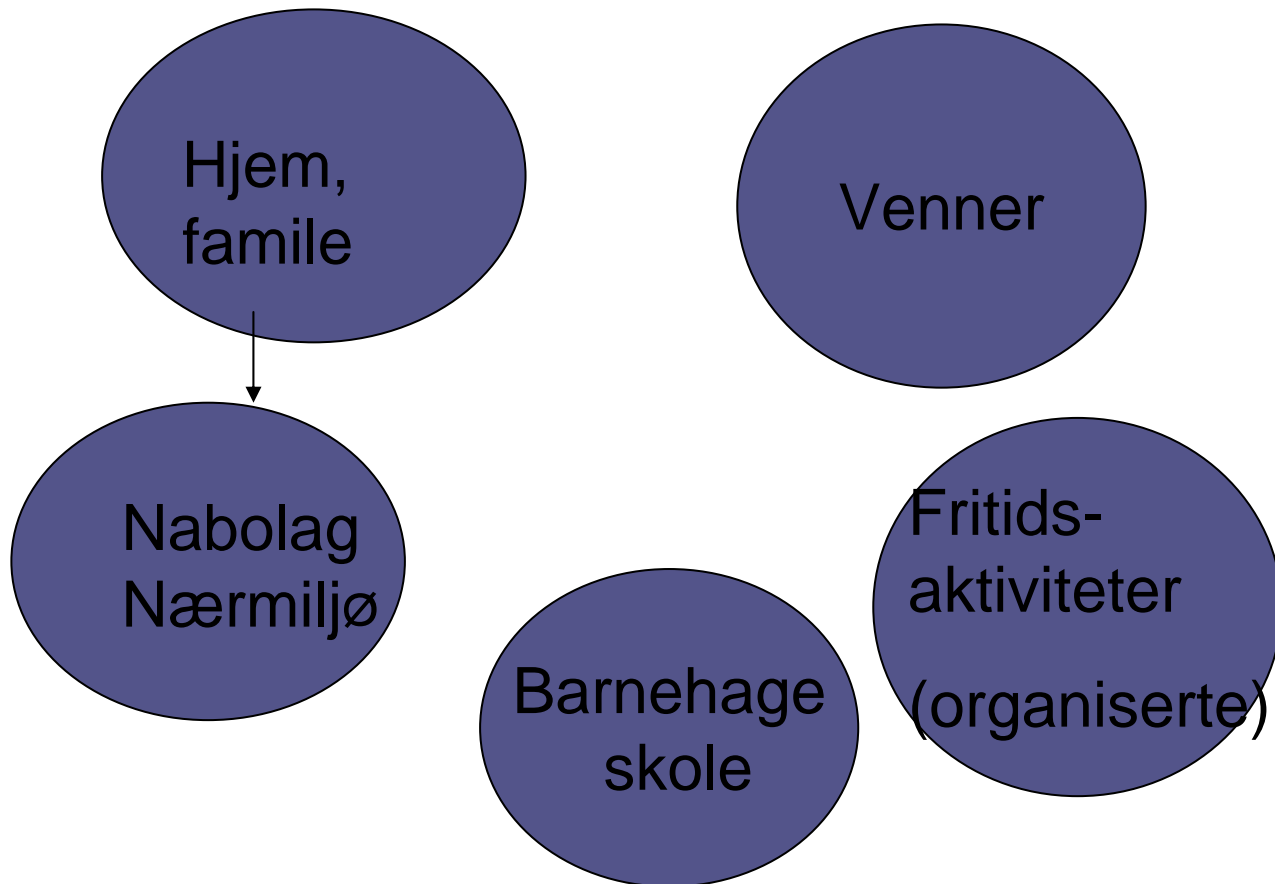
- Selvaktualisering
- Respekt / selvverdi
- Sosiale behov/tilknytning/anerkjennelse
- Trygghet
 - Oversikt
 - Struktur
 - Autoritet
 - Forutsigbarhet
- Fysiologiske behov

Relasjon, et gjensidig forhold til et annet menneske (Bronfenbrenner)

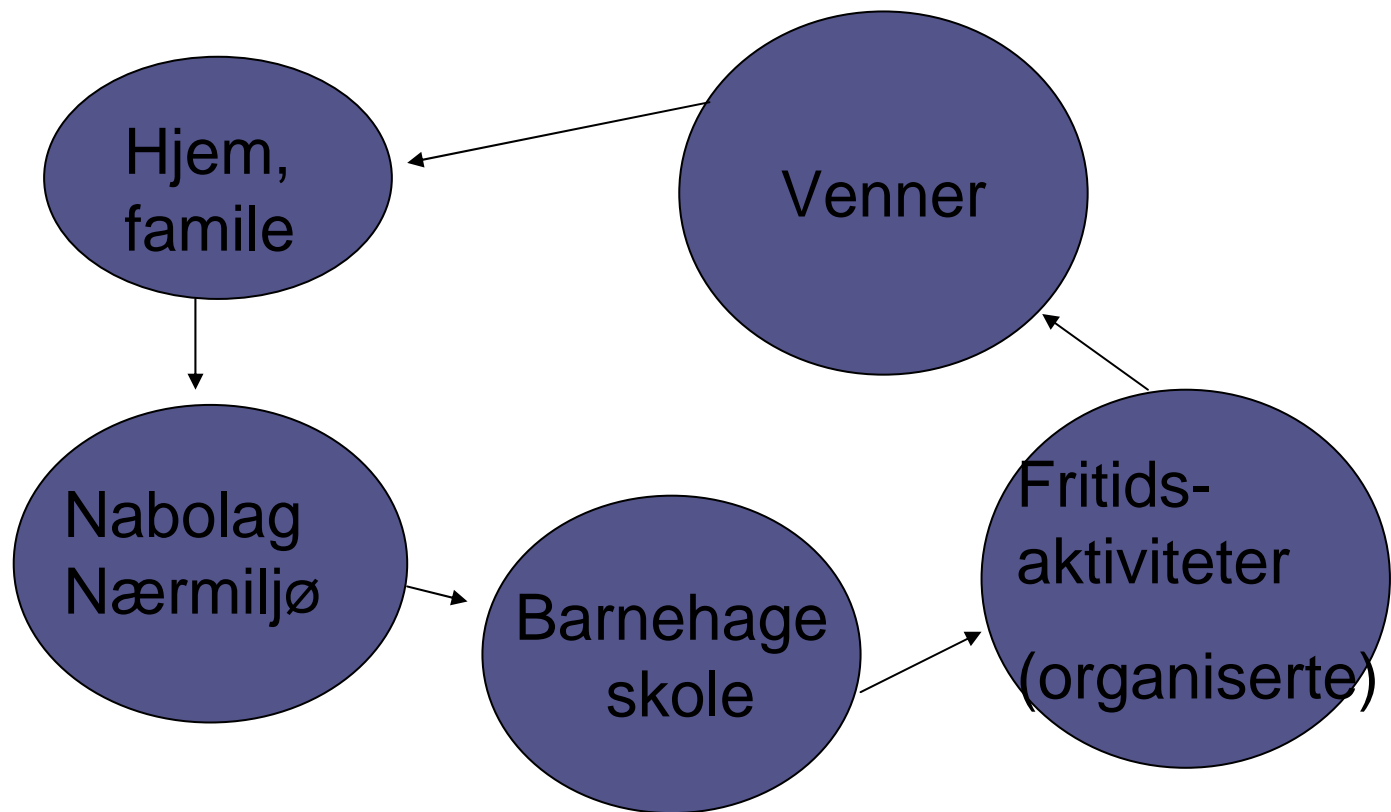
- Maktperspektivet
- Gjensidighetsperspektivet
- Dannelser av følelser
- Modell
- Imitasjon
- Identifisering

Mikronivå (barnet selv til stede)

- Roller, aktiviteter og relasjoner

Mesonivå (usynlige bånd, forbindelseslinjer)

Positiv involvering

- Åpenhet
- Vennlighet
- Hjelpsomhet

TILKNYTNING

- Skapes gjennom imitasjon og turtagning
- Utgangspunktet for et sosialt liv er at barn knytter seg til oppdragerne.
- Det er dramatisk mye lettere å oppdra et barn som verdsetter foreldres anerkjennelse, enn et barn som har makten i samspillet
- Barn som har makten i samspillet og hvor foreldre henter anerkjennelse hos barnet, kan utvikle alvorlig antisosiale trekk

TILKNYTNING 2

- **Utskytelsen**

Barnet øver ferdigheter hjemme

- **Romferden**

Barnet prøver seg ute i verden

- **Landingen**

Barnet blir tatt imot og eventuelt feiret

UTSKYTELSESFASE

- Målet: å gjøre ferden forutsigbar
- Gi barnet de ferdigheter som trengs
- Øve for å øke sjansen for å lykkes
- Gjøre avtaler om ”minstekrav”

FERDEN

- Gi barnet frihet og ansvar til å gjennomføre ferden
- Gi barnet frihet til egen opplevelse av den
- Sørg for å overvåke (bakkekontroll)

LANDINGEN

- Ta alltid godt imot barnet. (jeg er glad for å se deg) Dette er lønnsomt hvis du vil ha besøk på gamlehjemmet.
- Lytt ut barnets egen opplevelse og respekter det.
- Vær kritisk til om det fikk god nok veiledning og instruksjon av deg
- Gi din vurdering uten å avsette barnets opplevelse.
- Hold de avtaler som er inngått
- Øv mer til neste utskytning.

Antisosial atferd

(Barnevernets utviklingscenter)

- Brudd på aksepterte sosiale normer
- Fiendtlighet til andre
- Aggresjon
- Vilje til å bryte regler
- Motstand mot voksnes autoritet
- *Antisosial atferd inkluderer i tillegg til verbal og fysisk aggresjon, også bl.a. lyving og stjeling.*

Kjennetegn ved alvorlige atferdsforstyrrelser

(Barnevernets utviklingssenter)

- Høyt aggresjonsnivå
- Manglende aggresjonskontroll
- Opposisjonell atferd
- Bryter sosiale normer og regler
- Vedvarende mønster av atferdsavvik, varighet utover 6 mnd
- Hos jenter viser problemene seg ofte i en mer skjult og indirekte form
- Blandingstilstander

Blandingstilstander med andre lidelser

(Barnevernets utviklingscenter)

- ADHD
- Lærevansker
- Depresjon
- Angstforstyrrelser
- Post-traumatisk stressreaksjoner
- Alkohol- og stoffmisbruk (eldre barn og unge)
- Suicidalitet

Tilleggsproblemer

(Barnevernets utviklingscenter)

- Skoleproblemer:

svake skolerestultater, spesifikke lærevansker, avkorting av skolegangen, generell mistilpasning

- Svake relasjoner til andre:

svake sosiale ferdigheter både i forhold til barn og voksne, avvisning fra kamerater

Tilleggsproblemer (forts)

(Barnevernets utviklingscenter)

Kognitive problemer:

- svake problemløsningsferdigheter, attribusjon av fiendtlig hensikt til andre, bitterhet og mistenksomhet

Forekomst (forts.)

(Barnevernets utviklingscenter)

- Kjønn

3 ganger så mange gutter som jenter, men mønsteret er i ferd med å endre seg

- Geografisk fordeling

Hyppigst i urbane strøk

Tidlig debutalder

(Barnevernets utviklingscenter)

Før 10 år

Liten gruppe, hovedsakelig gutter,
betydelig innslag av andre lidelser og
problemer,
langvarig karriere/dårlige prognose

Sen debutalder etter 10 år

(Barnevernets utviklingscenter)

Etter 10 år

større gruppe, jevnere kjønnsfordeling,
kortere karriere/bedre prognose

Kontinuitet og diskontinuitet

(Barnevernets utviklingscenter)

Betydelig kontinuitet i utviklingen

Særlig hos gutter med tidlige problemer

Utviklingen lar seg bare delvis forutsi

Noen går ikke videre til neste "stadium"

Noen "melder seg inn"

Utvikling av antisosial atferd:

(Barnevernets utviklingscenter)

Stadium 1) Grunntrening

- Samhandlingsmønstre preget av gjensidig tvang og press
- Overlærte og automatiserte handlinger

Stadium 2)

- Reaksjon fra de sosiale omgivelsene
- Reprogrammerer miljøet
- Skolevansker og avvisning av prososiale jevnaldrende

Forts.

- Stadium 3)
 - Avvikende venner og finpussing av
 - antisosiale ferdigheter
 - Søker likesinnede
 - Avvikstrening
- Stadium 4)
 - Karriere som antisosial voksen
 - Permanent marginalisering: familie, arbeid og samfunn

Årsak og risikofaktorer hos barnet

(Barnevernets utviklingscenter)

- Temperament
- Biologiske og nevrologiske faktorer
- Kognitiv funksjon
- Manglende sosial kompetanse
- Avvisning fra jevnaldrende
- Svake skoleprestasjoner
- Medlem i avvikende kameratgruppe
- Depresjon og lav selvfølelse
- Manglende foreldreinvolvering
- Mangelfull eller ineffektiv bruk av grensesetting

Årsaker og risikofaktorer (forts.)

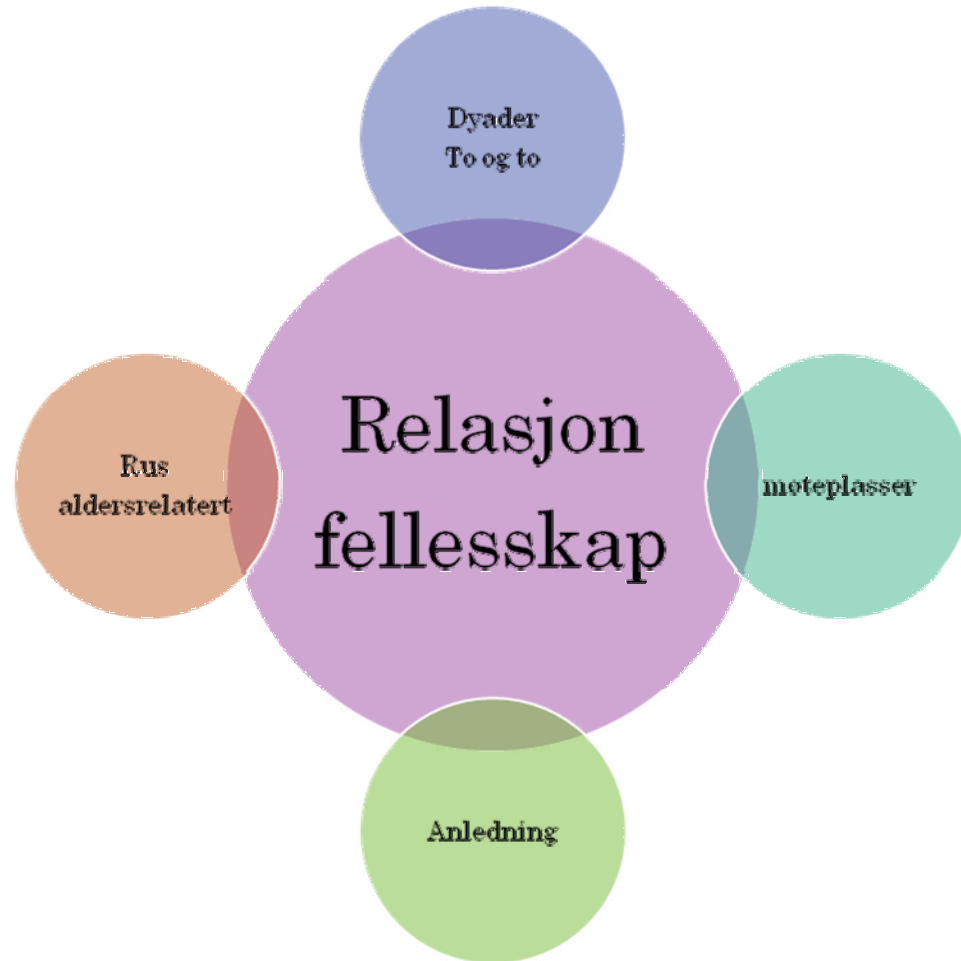
- Mangelfullt foreldretilsyn
- Konflikter mellom foreldre
- Foreldrenes asosiale tendenser
- Lav sosioøkonomisk status
- Generelle helseproblemer

Årsak og risikofaktorer foreldre

(Barnevernets utviklingscenter)

- Vanskelige livsbetingelser f.eks.
 - dårlig boligstandard
 - svak økonomi
 - Overbefolkning
 - Familiestørrelse
 - belastet nærmiljø
 - endringer i familiestruktur
 - foreldres opplevelse av stress
 - foreldres psykopatologi

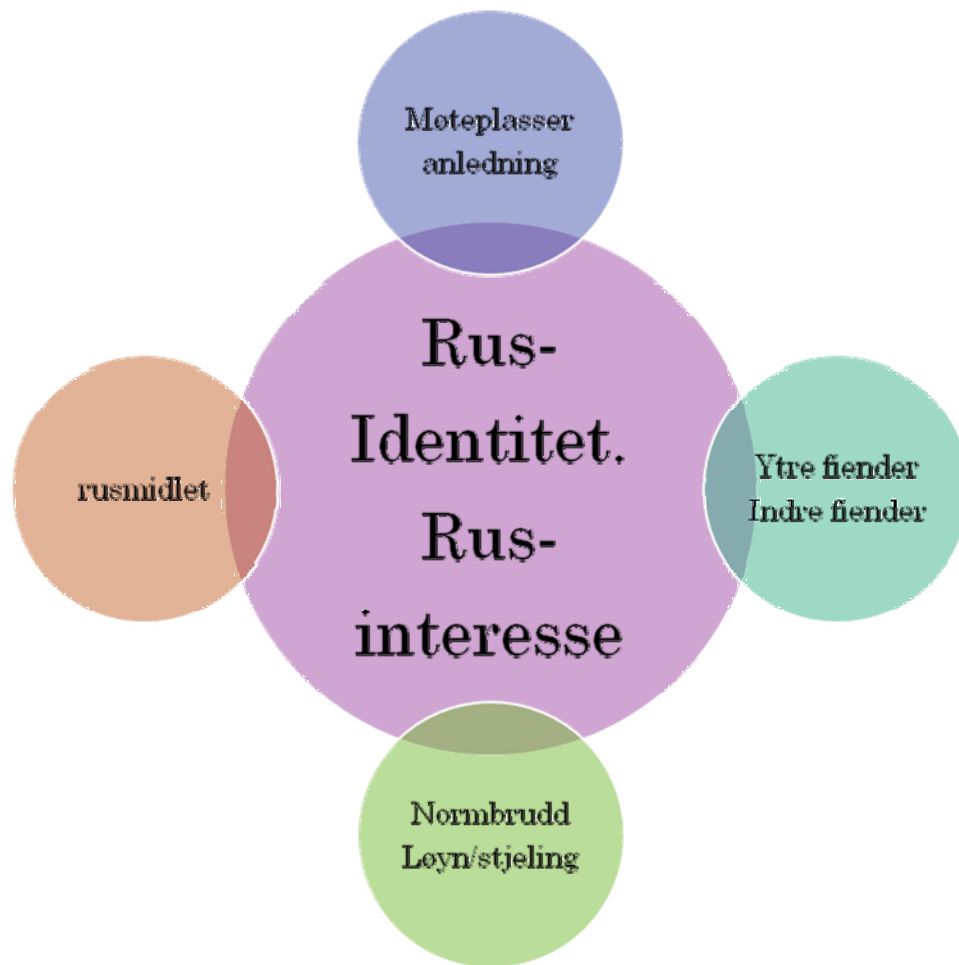
Jenter

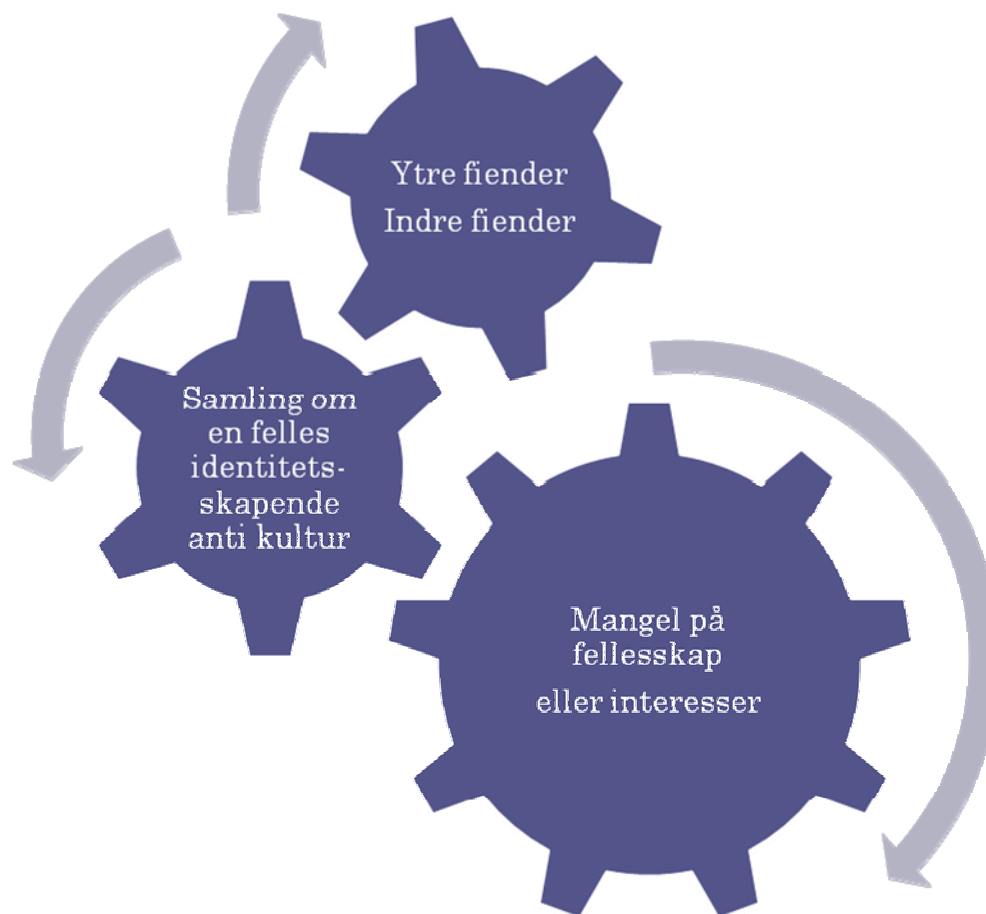
Gutter

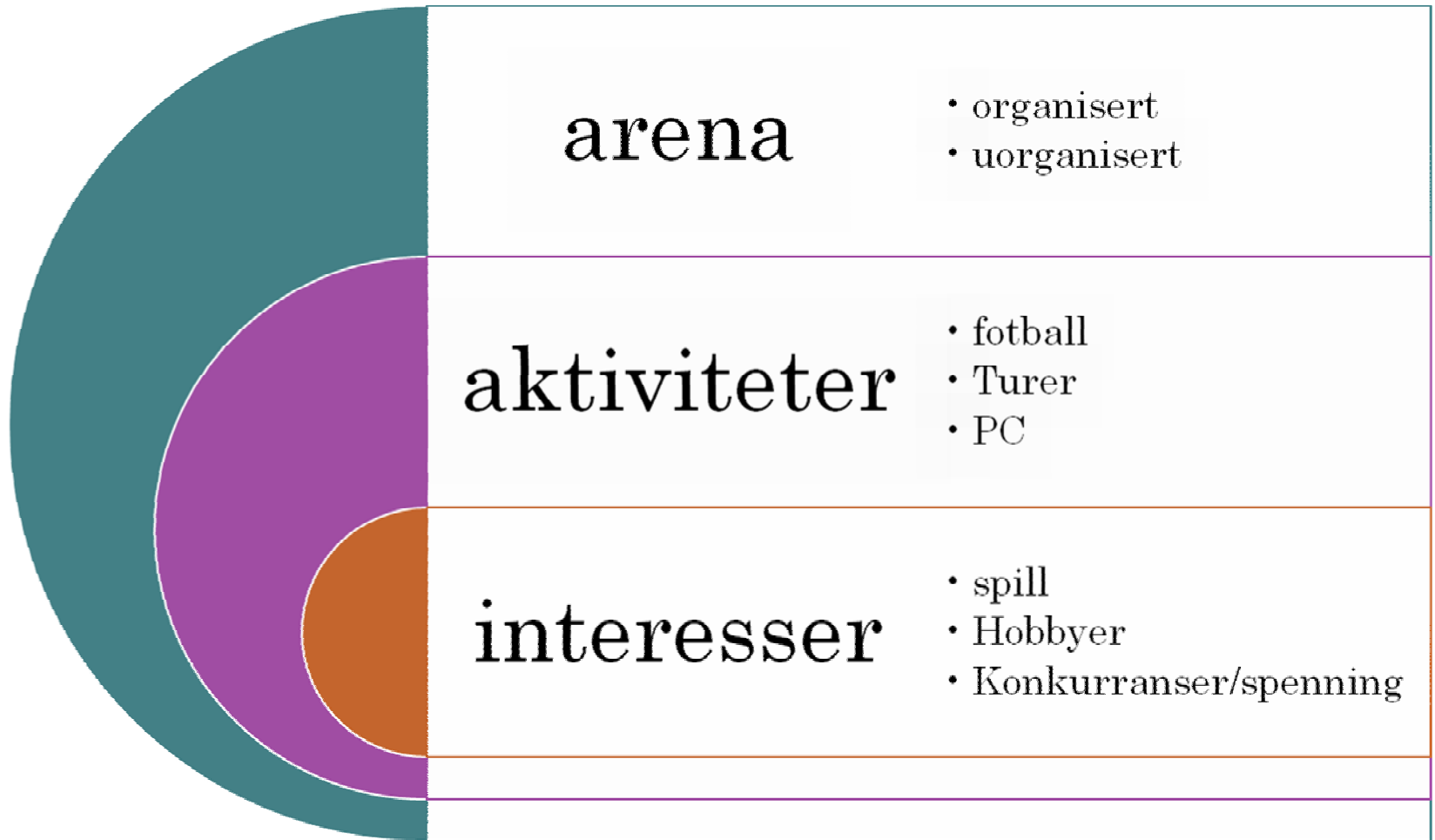
Normbrytende gruppe

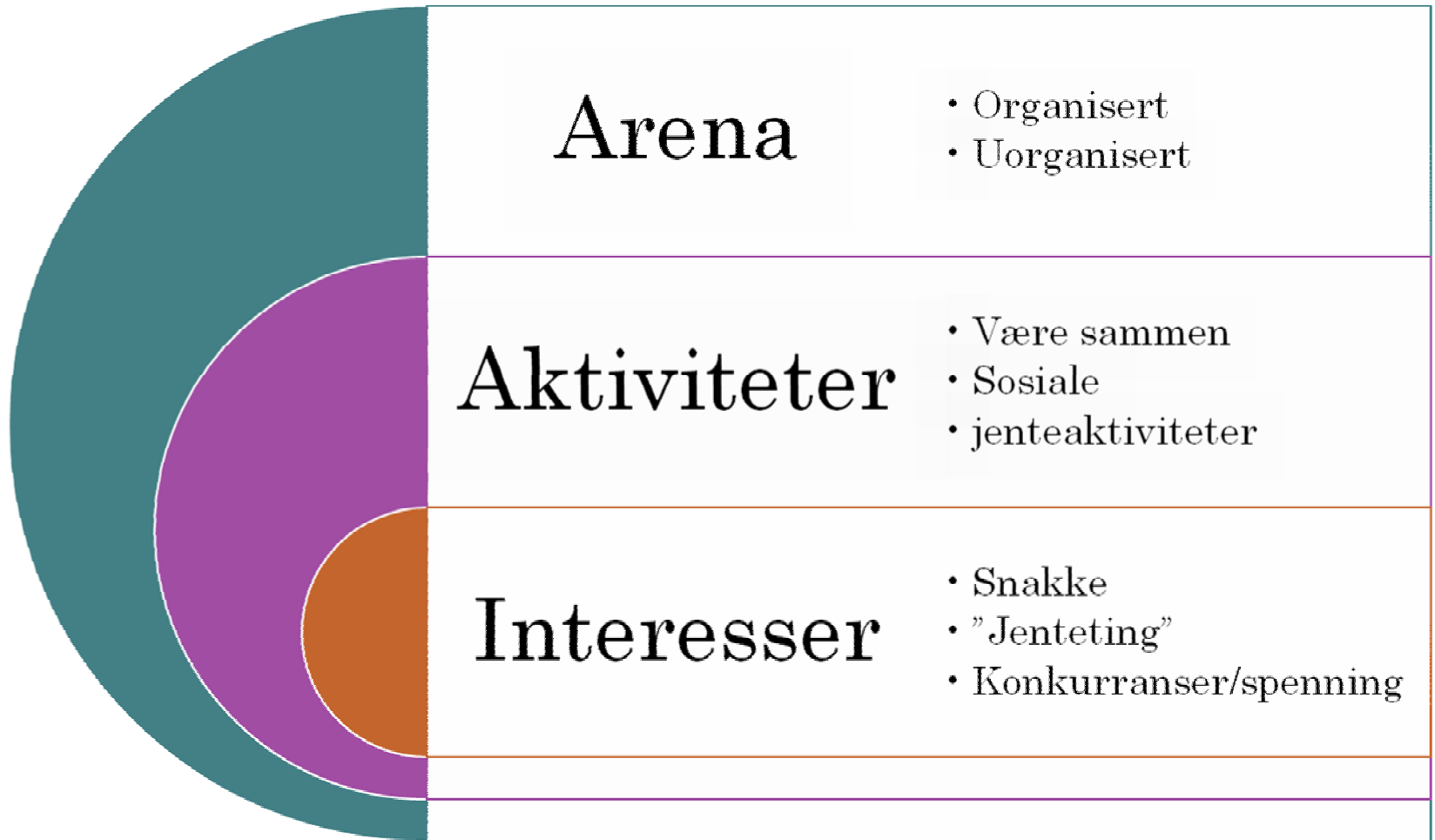
Antisosial utvikling

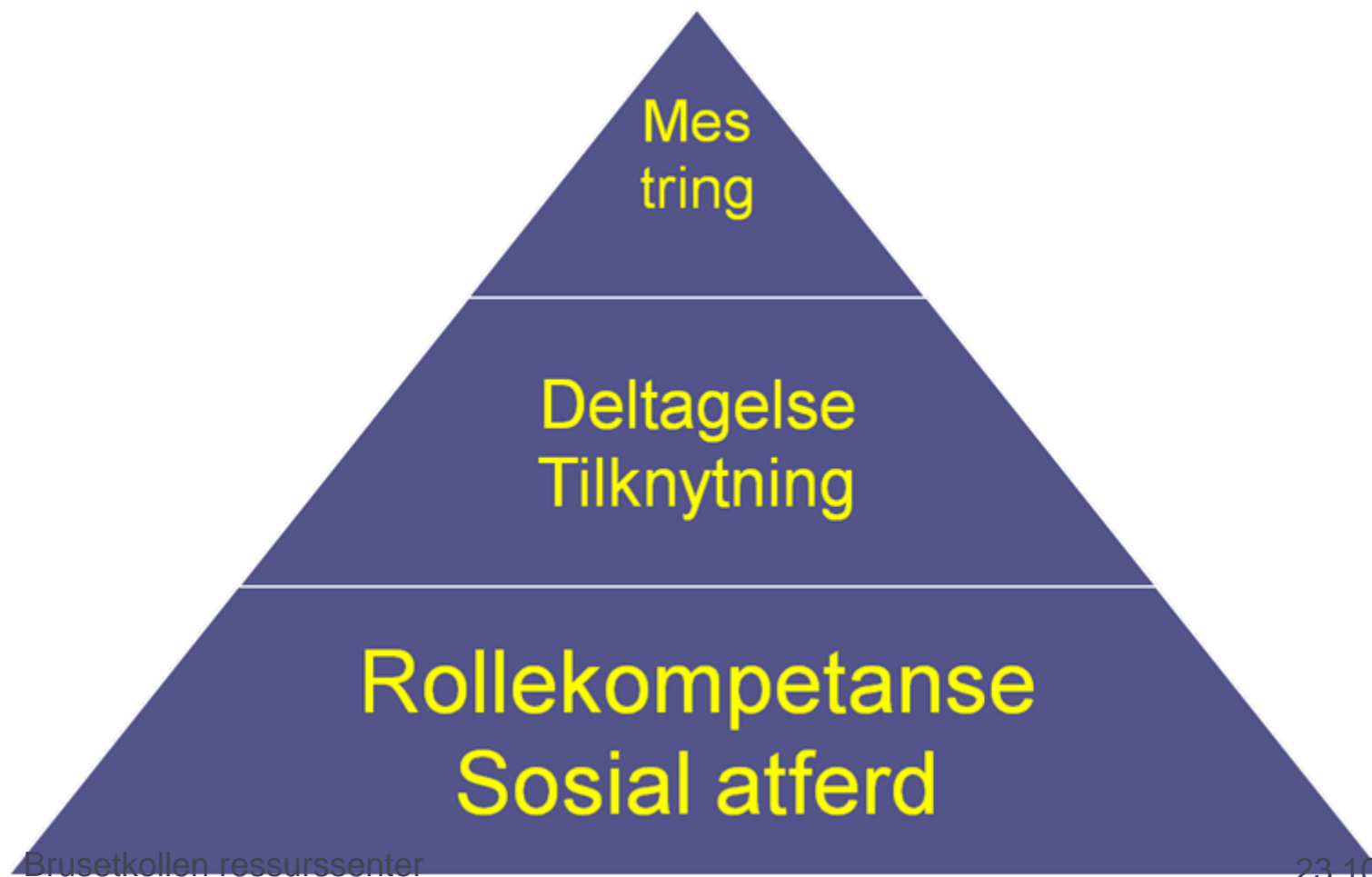
Vennskap gutter

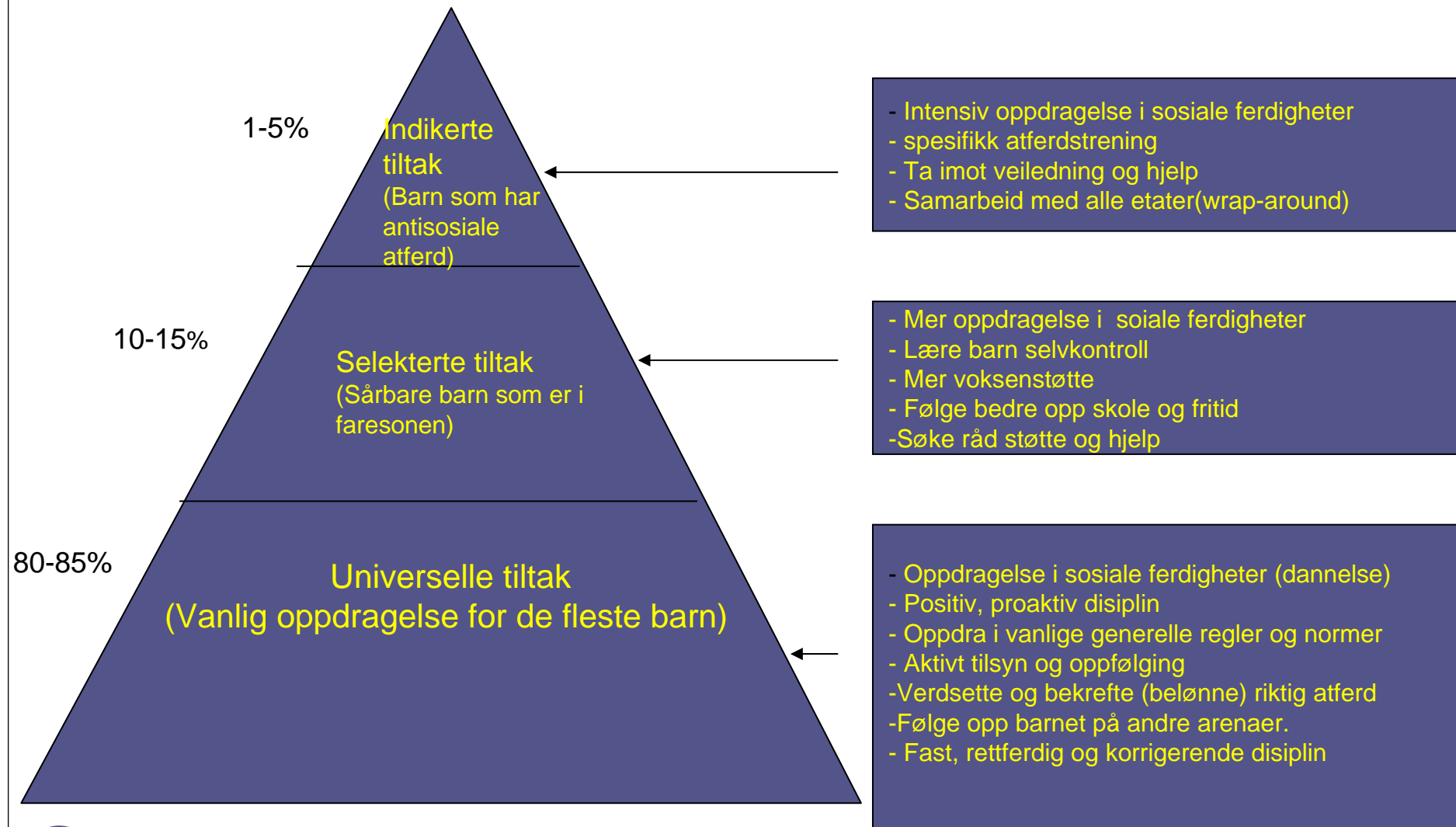
Vennskap jenter

PERSONLIG MESTRING

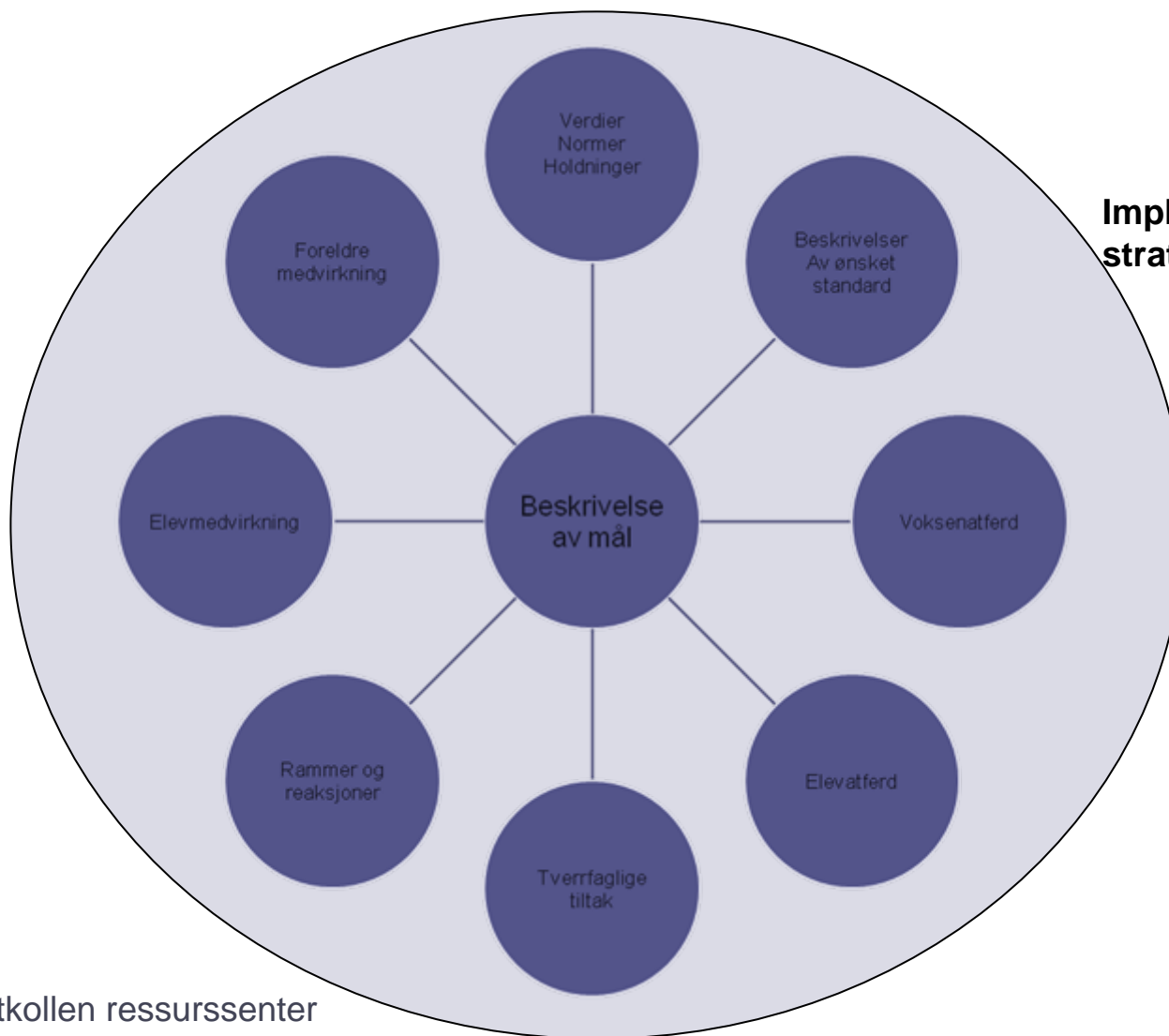
Tredelt modell for oppdragerinnsats

2 – 5 prosenten

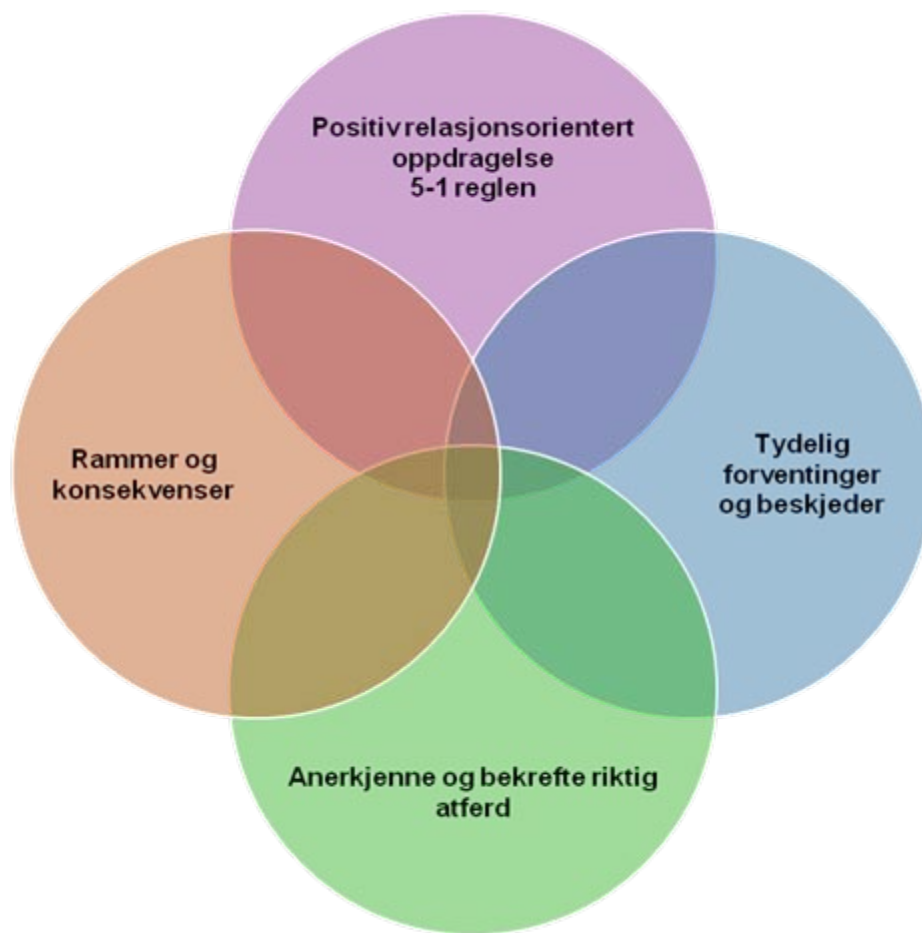
- De fleste skoler har ca. 2% av elevene som trenger mye støtte.
- Disse elevene er de som utagerer og drar med seg andre
- Det virker som dette kommer overraskende hvert år!
- Skolene trenger øremerkede personer som kan håndtere spes. ped. og adferd
- Barnehagene og skolen bør ha en klar strategi på å møte disse utfordringene

Systemelementer

**Implementerings-
strategier**

Kjerneelementer i oppdragelsen

Noen prinsipper

- Helsestasjonens observasjoner – tidlige tiltak
- Åpenhet om det som er vanskelig
- Forskningsbaserte tiltak i offentlig regi
- Felles forståelse av situasjonen og målene
- Læringsbasert tilnærming
- Få med alle aktører
- En dør inn til hjelperne
- Hjem – barnehage/skole er hovedarenaer
- Multisystemiske metoder
- Unngå at barnehage/skole blir en merbelastning

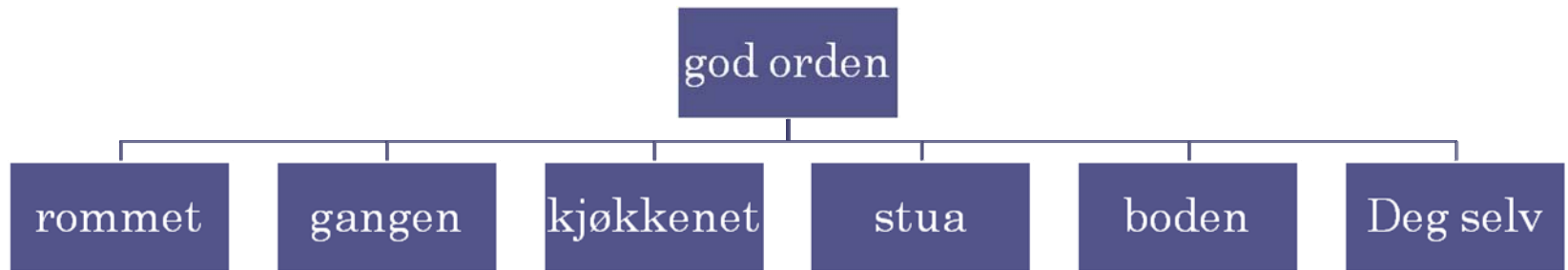
Barn i faresonen

- Barnehager og skoler bør ha kompetanse og strategier for tilpasset opplæring
- De bør ha gode metoder for å få foreldre med på lag
- De bør ha nøkkelpersoner som har god relasjonell kompetanse for mentorvirksomhet
- De bør ha programmer for å trene elever i sinnemesting
- De bør ha gode overgangsrutiner.

Proaktiv ledelse; voksne som er i forkant:

- Er på plass i tide, tar imot barna
- Er godt forberedt (aktiviteter, rutiner, regler og reaksjoner, overganger mellom aktiviteter)
- Har en tydelig og forutsigbare overganger
- Skaper oversikt for barna
- Gir tydelige beskjeder
- Forespeiler og bruker påminnelser
- Har riktig oppmerksomhet, og er rause med konkret ros
- Håndterer problematferd effektivt

Eksempel: ”tydelig forventninger”

Hva bryter ned tillit og autoritet

- Moralisering: ”Du vet da at det ikke er lov å.....”
- Ironi: ”Ja, det kan kanskje være lurt å følge med?”
- Sinne: ”Nå er jeg så lei av deg.....”
- Kjefting: ”Har ikke jeg sagt at.....”
- Skuffelse: ”Nei, hva har du gjort, jeg trodde.....”
- ”Sykeliggjøring”: ”Det er greit, du pleier jo å bruke litt tid på oppgavene.....” eller ”jeg vet jo at du har problemer med å styre deg når du blir sint”

Positiv oppmerksomhet for å fremme ønsket atferd

- Ros kan også kalles verbal forsterkning av ønsket atferd (Ogden 1990)
- Gi flere positive enn negative tilbakemeldinger (5-1)
- Foreldres positive oppmerksomhet gir indirekte barnet informasjon om hvor de kan styre sine initiativ
- Foreldres og læreres anerkjennelse og positive bekreftelse er svært viktig for barnets selvfølelse
- Verdsett og bekreft også barnets fremgang og forsøk.

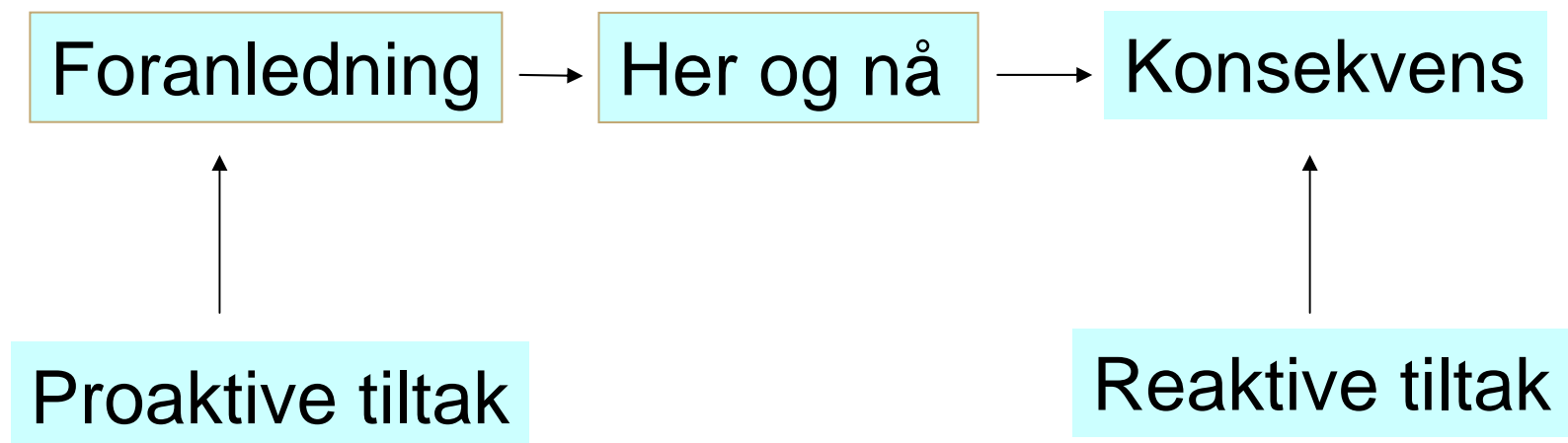
Å lage avtaler

- Inviter til å gjøre avtale, framfor å insistere på å lage avtale
- Sett tonen positivt i en samtale
- La barnet delta i å velge mål
- Vær spesifikk i målbeskrivelsen: Hva skal barnet klare, hvordan kan vi se at barnet har klart det, hvor lenge/mange ganger må barnet klare det, er det tillatt med glipper, ev hvor mange/ofte
- Planlegg hvordan du bekrefter og anerkjenner måloppnåelse.

Kollektive forventninger og regler

- Kollektive forventninger øker forutsigbarheten for barna
- Når voksne er freelansere i oppdragerjobben blir strukturen utydelig for barna
- Noen få tydelige regler
- Mange spesifikke forventninger
 - Barn fikser mer enn vi tror, det er vi som blir forvirra
 - Det blir flere muligheter til å lykkes
 - Det er lettere å få medvirkning fra barna

Proaktiv og reaktiv tilnærming

Bruk av konsekvenser

Konsekvenser

- Atferdsproblemer vil inntreffe selv om vi er i forkant
- Foreldre reagerer oftere straffende og med negative konsekvenser enn med positive teknikker
- Fravær av goder, mindre strenge konsekvenser og mindre harde straffer bør alltid prøves først

Eksempel

- Ignorerer barn som maser
- Når dette ikke nytter – omdirigerer/minn om forventet oppførsel
- Her kommer det en ADVARSEL
- Hvis barnet fortsatt ikke hører inntreffer konsekvensen som du allerede har fortalt barnet.

Noen gode råd

- Tilpass konsekvensene etter barnets alder
- Vær sikker på at du kan leve med valgene du foretar
- Konsekvenser bør komme raskt
- Gi barnet valg på forhånd
- Konsekvensene bør være logiske og ikke-straffende
- Det er viktigere å være konsekvent enn streng
- Unngå diskusjon – bruk ”hakk i plata”
- Involver barnet så ofte som mulig

Unngå:

- Husstraff, ikke være med på aktiviteter.
- Ikke heng ut barnet ditt for andre
- Overføre konflikten til andre, (bare vent til far kommer hjem-syndromet)
- Avhør og skjennepreken – vær kortfattet og respektfull
- Følelserutbrudd og opptrapping
- Å heve stemmen

Hvordan ignorere upassende atferd

- Velg spesifikk atferd som er upassende (forsikre deg om at du *kan* ignorere dem)
- Ros den motsatte positive atferden
- Unngå øyekontakt og diskusjon mens du ignorerer
- Beveg deg fysisk bort fra barnet
- Vær forberedt på utprøving
- Vær konsekvent
- Vend oppmerksomheten tilbake til barnet så snart vedkommende har sluttet med den upassende oppførselen

Hvordan ignorere upassende atferd (forts)

- Kombiner ignorering med omdirigering
- Begrens antall atferder som du systematisk ignorerer
- Lær søsken å ignorere mindre vesentlige atferdsproblemer
- Oppmuntre barnet til å kontrollere seg selv hvis det er mulig
- Ikke ignorer barn som trekker seg tilbake
- Bruk ikke-verbale og visuelle signaler for å korrigere

Bruk av tenkepause

- Brukes ved fysisk eller verbal utagering
- Forbeholdt barn med alvorlige atferdsproblemer
- En videreføring av ignorering

Hvordan innføre tenkepause

- Sted for tenkepausen
- Atferd som fører til tenkepause
- Tenkepausens varighet
- Effektiv bruk av tenkepauser
- Bruk ei varselklokke
- Gjenta beskjeden
- Alle barn vil teste ut tenkepauseregelen

Hvordan innføre tenkepause (forts)

- Den dårlige oppførselen vil bli verre
- Vær positiv når tenkepausen er over
- Forbered søsken på at de må ignorere barnet under tenkepausen.
- Lær barnet betydningen av tenkepause og vis hvordan de skal gjennomføre
- Sørg for å holde en positiv tone.
- Informer hele familien om bruk av tenkepause

Ineffektive tiltak

- Ekskludering og straff er den mest vanlige, men likevel mest ineffektive reaksjon på alvorlig problematferd.

(Patterson, Reid & Dishon, 1992; Walker m.fl,1996; Gottfredson & Skroban,1996)

- Ekskludering og straffereaksjoner *uten* støttetiltak for å utvikle positiv atferd gir økt:
 - aggresjon
 - hærverk
 - trusler
 - skoletretthet
 - skulk, forsentkomming

Ineffektive tiltak (forts)

- Opprettholdelse og økende problematferd ved bruk av f. eks:
 - Uklare forventninger, regler og rutiner
 - Begrenset voksen oppfølging/ tilsyn
 - Inkonsekvent bruk av straff.
 - Lite/ingen positiv respons på forventet god, positiv atferd
 - Manglende hensyn til individuelle forskjeller
 - Manglende støtte i familien.

To sentrale prinsipper

- Skal man endre barns atferd, må de voksne endre sin atferd først.
- Den atferden man gir oppmerksomhet, har en tendens til å gjenta seg.